

Evaluatie en advies werkgroep Ledendemocratie, februari 2020

Ledendemocratie: het fundament van de partij

Introductie

Gebruikmaken van de denkracht en ideeën van alle leden van de PvdA en van mensen die zich verbonden voelen met onze idealen en een ledendemocratie waarin ook de kleinste stem gehoord wordt, dat zijn de grote ambities voor de ledendemocratie binnen de PvdA. Het bereiken van dat ideaal is lastiger dan het formuleren ervan. Met het invoeren van het *one-person-one-vote*-systeem is in 2015 een stap gezet naar een meer geïndividualiseerde rechtstreekse interne democratische besluitvorming. De afgelopen vijf jaar zijn er systemen ingericht om dat proces digitaal te ondersteunen. Leden kunnen hun eigen ideeën in de vorm van een motie of amendement aandragen en er kan over gestemd worden. De participatie in de online systemen is echter relatief laag en bij het partijbestuur komen duidelijke signalen binnen van leden die ontevreden zijn over de uitvoering van de ledendemocratie.

Op verzoek van het partijbestuur is een *Werkgroep Ledendemocratie* (WGLD) ingesteld met een omvangrijke taakstelling: het evalueren en analyseren van de huidige staat van de ledendemocratie en op basis daarvan concrete aanbevelingen formuleren ter verbetering ervan. Dit rapport bevat die evaluatie en aanbevelingen. De WGLD wil vooral dat deze aanbevelingen een startpunt vormen voor een nieuw gesprek tussen de leden op basis waarvan de ontwikkeling van de ledendemocratie ten positieve en op concrete wijze bevorderd zal worden.

Aanleiding en opdracht

Het partijbestuur heeft in het ambitiedocument 'Positief voorwaarts' uit 2018 de ambitie uitgesproken de ledendemocratie te evalueren en te versterken. In 'Positief voorwaarts' staat:

"Om de ledendemocratie in de toekomst te versterken hebben we het presidium en de werkgroep Ledendemocratie gevraagd om onze ledendemocratie grondig te evalueren en zich te buigen over vernieuwende ideeën van samenkomen, debat, en digitale en fysieke inspraak voor leden en niet-leden."

Het partijbestuur heeft in maart 2019 de opdracht vastgesteld voor evaluatie. Bij de formulering van deze opdracht werd ook rekening gehouden met de moties die waren ingediend op het congres van januari 2019, waar aandacht werd gevraagd voor de behoefte aan inhoudelijk debat op het congres en voor de behoefte aan het faciliteren van afdelingen en gewesten op het gebied van digitale systemen.

De WGLD werd gevraagd een antwoord te formuleren op de volgende vragen:

- In hoeverre sluit de inrichting van onze ledendemocratie aan op de veranderende behoefte om politiek betrokken te zijn en te participeren?
- Welke toepassingen en welk inrichtings- en inspraakmodel zijn gevraagd om tegemoet te komen aan deze behoefte? Op welke manier kan de PvdA daarin voorzien?
- In hoeverre is de resolutie Ledendemocratie uit 2015 uitgevoerd?
- Hoe werken de statutaire en reglementaire bepalingen rond ledendemocratie?
- Hoe functioneren de systemen (Ledenkamer, Stemlokaal en PvdAstemt) rond ledendemocratie? En hoe kunnen afdelingen en gewesten hiervan gebruik maken?

Vanaf mei 2019 heeft de WGLD de opdracht van het partijbestuur opgepakt. De WGLD bestaat uit Hans Aertsen (Rode Nest), Naima Ajouaou (partijbestuur), Thijs Bogers (presidium), Marene van Elgershuizen

(presidium), Laurens de Kleine (voorzitter, presidium), Simon Putman (Jonge Socialisten), Esther de Vries (presidium) en Annemieke Wissink (partijbestuur).

Bronnen evaluatie en werkwijze

Als startpunt voor de evaluatie geldt de aangenomen resolutie Ledendemocratie uit 2015. Daarin is het rapport Noten 'Van leden tot leiders' omgezet in een nieuwe werkwijze. Voor de evaluatie van de uitwerking van deze resolutie zijn twee bronnen belangrijk: de gebruikers, dus de leden, en de mensen die nauw betrokken waren bij de ontwikkeling van de ledendemocratie in het verleden. Daarom is onder alle leden een vragenlijst verspreid met vragen over hun ervaringen met ledendemocratie, zowel landelijk als lokaal en regionaal. De vragenlijst is opgesteld door het Rode Nest op basis van input van de WGLD. De vragenlijst is in augustus en september 2019 per mail verspreid onder de leden van de PvdA. 2298 leden hebben de vragenlijst ingevuld. Dat is 7% van het aantal dat benaderd was. Van de respondenten was 74% 60 jaar of ouder. In het gehele ledenbestand is dat 57,9%. De groep respondenten was dus relatief wat ouder. 69% van de respondenten gaf aan man te zijn, 30% vrouw. 1% wilde deze vraag niet beantwoorden. Die verhouding komt redelijk overeen met het ledenbestand.

Daarnaast heeft de WGLD een lijst gemaakt van mensen die in het verleden nauw betrokken waren bij de ontwikkeling van de ledendemocratie. Hieruit is een lijst voortgekomen met mensen die zowel bestuurlijke verantwoordelijkheid hebben gedragen voor de ontwikkeling van de ledendemocratie, alsmede mensen die vanuit het presidium of vanuit een positie als volksvertegenwoordiger betrokken waren bij ledendemocratie. Het gaat daarbij om: Bert Blase (voormalig voorzitter presidium), Han Noten (voormalig voorzitter commissie Ledendemocratie), Dennis Bouwman (lid presidium en voormalig lid werkgroep Ledendemocratie), Mariëtte Hamer (voormalig partijvoorzitter), Hayte de Jong (voormalig adviseur fractievoorzitter en partijvoorzitter), Ruud Koole (voormalig partijvoorzitter), Margot Kraneveld (voormalig lid presidium), Hans Spekman (voormalig partijvoorzitter) en Marnix Norder (voormalig voorzitter presidium). Daarnaast is alle gewestelijk voorzitters per e-mail een aantal vragen voorgelegd.

De uitkomsten van de vragenlijst, verwerkt door het Rode Nest in een rapport, en de opbrengst van de interviews zijn de primaire bronnen voor dit advies.

Naast de interviews en de vragenlijst is ook gekeken naar gebruikersgegevens van de digitale systemen die worden gebruikt voor ledendemocratie en naar het communicatieplan dat door het partijbureau in 2017 ten bate van de ledendemocratie is geschreven.

Naast bovenstaande bronnen is er ook een rapport van een commissie Ledendemocratie van de Verenigingsraad op dit thema verschenen. De adviezen die daarin gespecificeerd zijn, worden ook meegenomen in het advies van de WGLD. Het Rode Nest heeft, op basis van hun analyse van de resultaten van de vragenlijst, ook een aantal aanbevelingen geformuleerd die tevens in dit advies zijn meegenomen.

De resultaten van de vragenlijst zijn besproken met een aantal van de aanwezige leden op de politieke ledenraad (Toekomstlab) dat op 16 november 2019 plaatsvond in Eindhoven. De opmerkingen die daar gemaakt zijn, zijn ook meegenomen in dit advies.

Leeswijzer

In dit adviesrapport wordt eerst beschreven wat de uitgangspositie was bij de start van ledendemocratie nieuwe stijl, dat wil zeggen na het invoeren van het *one-person-one-vote*-principe en de daarbij horende digitale systemen. Er wordt gekeken in hoeverre aan de uitgangspunten die toen geformuleerd zijn invulling is gegeven. Daarna volgt de evaluatie van de huidige staat van de ledendemocratie, op basis van de vragenlijst en de interviews. Volgend uit de evaluatie zijn concrete adviezen geformuleerd.

Waar komen we vandaan? Rapport Noten 'Tussen leden en leiders' (2013) en de resolutie Ledendemocratie (2015)

Interne partijdemocratie kent de PvdA sinds haar oprichting, maar de wijze waarop dat werd vormgegeven is in de loop der tijd nogal veranderd. Belangrijkste recente wijziging daarin is de overgang naar het *one-person-one-vote*-systeem. Het rapport Noten evalueert de aanbevelingen die in 2008 waren aangenomen door het congres. De belangrijkste aanbeveling daar was het geven van stemrecht aan individuele leden op het congres, naast de stemgewichten van de afgevaardigden van afdelingen. De stem van individuele leden bepaalde 25% van de stemming, de stem van de afgevaardigden woog voor 75% mee. Het rapport Noten constateert dat onduidelijk is hoeveel draagvlak de stemvoorkeuren van afgevaardigden had. Verder bleek dat er bij leden veel onduidelijkheid bestond over de geldende procedures. In het rapport Noten werd het functioneren van de politieke ledenraad geëvalueerd en werd geconcludeerd dat deze nog onvoldoende tegenmacht vormde ten opzichte van partijbestuur en Kamerleden. Op basis van hun evaluatie kwam de commissie Noten tot de volgende aanbevelingen:

1. Stem real-time waar mogelijk
Stemmen over de politiek leider, lijsten, programma's en moties tijdens congressen of ledenraden moet ook op afstand kunnen.
2. We ontkoppelen de eenheid van inhoud, plaats en tijd: de vergadering als concept moet niet leidend zijn
Afdelingen en gewesten moesten zelf subcongressen kunnen organiseren, gelijktijdig met het landelijk congres. Netwerken moesten dat ook kunnen doen.
3. We introduceren de mogelijkheid voor iedereen om te agenderen
Leden moesten, bij voldoende steun, zelf kunnen agenderen.
4. We vragen om nieuwe collectiviteiten: de commissie pleite voor minder moties, amendementen en sprekers, maar als het wel gebeurde moest dat vanuit de steun van een groot aantal leden
Leden moesten zelf mogelijkheden krijgen collectiviteit te organiseren.
5. We creëren een plein waarom leden elkaar kunnen ontmoeten
Er moest een permanente mogelijkheid komen voor leden om elkaar te spreken (online en offline). Een open ruimte zonder procedures en reglementen.

De commissie Noten werkte deze vijf aanbevelingen verder uit in hun rapport. Het congres heeft daaropvolgend in 2014 een werkgroep ingesteld om deze aanbevelingen praktisch vorm te geven. Die werkgroep heeft op een politieke ledenraad in november 2014 haar eerste adviezen met leden

besproken. Dat vond veel weerklank en had ook de steun van het partijbestuur. Dat heeft geleid tot een congresresolutie van de werkgroep Ledendemocratie dat in januari 2015 is vastgesteld.

In die resolutie staan 27 voorstellen, die zowel betrekking hebben op de ledendemocratie op landelijk niveau alsmede op de lokale en gewestelijke ledendemocratie. Kern is: 'de leden zijn de baas'. Een overzicht van de adviezen en hun actuele opvolging/status is bijgevoegd als bijlage. Aan de meeste van deze voorstellen is opvolging gegeven. Leden hebben het recht gekregen om te agenderen, kunnen bij voldoende steun optreden als afgevaardigde op dit onderwerp en kunnen digitaal met elkaar in gesprek gaan over moties. Een aantal zaken is niet of beperkt gerealiseerd, zoals:

- Toegang voor maatschappelijke partners bij ideevorming: de platforms zijn op dit moment alleen nog beschikbaar voor leden;
- Faciliteren van leden die niet zijn aangesloten op de digitale wereld: vanwege capaciteit en financiële redenen wordt daar op dit moment niet in voorzien;
- Instellen permanente werkgroep Ledendemocratie: er is een permanente werkgroep geweest in de periode vanaf 2014, maar deze werkgroep is sinds februari 2017 niet meer bijeen geweest. Daarna is er nog een aantal tijdelijke initiatieven geweest.
- De afdeling heeft tot taak discussie te faciliteren over onderwerpen die spelen rond congressen en ledenraden: een zeer beperkt aantal afdelingen voorziet hierin.

De meeste van de aanbevelingen zijn opgevolgd. Desalniettemin is er sinds de resolutie is aangenomen nog steeds onvrede over de wijze waarop er gekomen wordt tot voorstellen en hoe discussies daarover verlopen (zowel online als offline).

Evaluatie ledendemocratie in de PvdA 2015-2019

Voor een goed beeld van de stand van zaken van de ledendemocratie en voor een evaluatie zijn alle gebruikte bronnen van belang. De resultaten van de vragenlijst geven de mening weer van een groot deel van de (actieve) leden. De analyse van het Rode Nest geeft context en duiding bij de resultaten. De interviews geven verdere kleuring aan het proces dat heeft geleid tot het systeem dat we nu kennen en aan de keuzes die daarbij gemaakt zijn, maar ze bieden ook inzichten voor de inrichting van ledendemocratie in de toekomst.

Over het algemeen kan de conclusie worden getrokken dat we gematigd tevreden kunnen zijn. Een meerderheid van de leden vindt dat het zin heeft om inbreng te leveren en vindt dat zij daartoe voldoende mogelijkheden hebben. Er is echter wel veel ruimte voor verbetering. Qua regels en procedures zijn zaken redelijk op orde. De IT-systemen die het proces van ledendemocratie ondersteunen worden redelijk positief beoordeeld, maar er worden op dit punt nog wel veel verbeterpunten genoemd. Ook op het gebied van communicatie over ledendemocratie is verbetering mogelijk.

De opbrengsten van de interviews en van de vragenlijst zijn per thema bij elkaar gebracht om te komen tot een complete evaluatie per onderwerp. Daarbij zijn, op basis van de resultaten, drie hoofdonderwerpen gekozen, te weten: de principes achter ledendemocratie, ledendemocratie op verschillende niveaus en de techniek achter aspecten van ledendemocratie.

Principes

- i. One-person-one-vote
In plaats van ledendemocratie te organiseren rondom afgevaardigden heeft de invoering van het *one-person-one-vote*-principe een grote verandering teweeggebracht. Geen van de respondenten van de interviews heeft aangegeven terug te willen naar een vorm van afgevaardigdendemocratie. Wel zijn meerdere respondenten kritisch over de werking van het *one-person-one-vote*-principe in de praktijk: de rol van leden kan eenvoudig gereduceerd worden tot louter online zenden in plaats van onderling discussiëren. Daarnaast is ook als kritische kanttekening opgemerkt dat de verbinding tussen afdelingen en gewesten minder sterk is geworden.
- ii. Tijd- en plaatsafhankelijk stemmen: digitale ondersteuning
Het principe van tijd- en plaatsafhankelijk stemmen is ten dele gerealiseerd. Tijdens congressen en ledenraden kan gebruikgemaakt worden van de stemapp, waarmee op afstand kan worden gestemd. Er kan echter alleen gestemd worden op het moment dat de stemming op de vergadering wordt gehouden. In het stemlokaal kan wel tijd- en plaatsafhankelijk worden gestemd. De wens van een aantal afdelingen en gewesten om gebruik te maken van de online stemapplicatie stuit tot op heden nog op technische beperkingen.
- iii. Online en offline
Ledendemocratie vindt zowel digitaal plaats, alsmede in zalen door heel Nederland. Deze beide elementen zijn van groot belang en zouden elkaar bij voorkeur versterken. Hoewel in de vragenlijst weinig vragen waren opgenomen over offline bijeenkomsten, wat achteraf betreurd wordt, kwam bij de antwoorden op open vragen duidelijk de wens naar voren ook aandacht te besteden aan het belang hiervan. Ook in de subsessie op het Toekomstlab werd deze wens geuit. Een aantal respondenten van de interviews vindt dat er onevenredig veel energie is gestoken in het bevorderen van ledendemocratie langs digitale kanalen ten koste van fysieke ontmoetingen tussen leden. De kritische kanttekening die hierbij genoemd wordt, is dat ledendemocratie daardoor verengd dreigt te worden tot op individuele basis een mening uiten, zonder daarbij met elkaar in gesprek te gaan en gezamenlijk naar ideeën en oplossingen te zoeken. Naast inspraakbevoegdheden, waar de afgelopen jaren veel energie in is gestoken, is er duidelijk behoefte aan het faciliteren van offline bijeenkomsten. Voor die bijeenkomsten zijn veel (nieuwe) vormen te bedenken, waarbij de dialoog onder leden het uitgangspunt moet zijn.
- iv. Ledendemocratie en de betrokkenheid van niet-leden
Uit zowel de uitkomsten van de vragenlijst als de interviews blijkt dat er geen steun is voor het toekennen van formele bevoegdheden aan niet-leden bij cruciale besluitvormingsprocessen. 62% van de respondenten vindt dat niet-leden geen zeggenschap moeten hebben over politieke standpunten van de PvdA. 30% vindt dat niet-leden wel zeggenschap mogen hebben, maar niet zoveel als leden. In de ideeën- en richtingsfase kunnen anderen worden betrokken, maar bij uiteindelijke besluitvorming moeten leden aan zet zijn. Bij het geven van formele bevoegdheden aan niet-leden bestaat er angst voor het kapen van verkiezingen. In lijn daarmee, zo is aangegeven in de interviews, moet de mogelijkheid van een vijandelijke overname voorkomen worden

(bijvoorbeeld het scenario dat niet-leden dusdanig invloed kunnen uitoefenen dat de partij feitelijk verzwakt de verkiezingen in zou gaan). Ook zou het toekennen van formele bevoegdheden aan niet-leden de actieve leden kunnen demotiveren: zij besteden immers hun tijd en geld aan de partij, maar zouden dat kunnen gaan heroverwegen wanneer niet-leden evenveel invloed krijgen. Dit betekent echter niet dat leden negatief staan tegenover het betrekken van niet-leden.

Ledendemocratie op alle niveaus: landelijk, gewest, afdeling

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de manier waarop invulling wordt gegeven aan ledendemocratie in afdelingen en gewesten. Ook in de vragen die per e-mail aan de gewestelijk voorzitters is voorgelegd, is dat onderwerp besproken. In een aantal afdelingen en gewesten wordt, met behulp van het Rode Nest, gewerkt met ledenpanels over lokale onderwerpen. Ook dat punt is bevestigd. Over gewestelijke vergaderingen en afdelingsvergaderingen zijn geen vragen gesteld, omdat de focus meer lag op landelijke bijeenkomsten en op de systemen die op landelijk niveau worden gebruikt.

i. Voorcongressen

Twee derde van de leden geeft aan het een goede zaak te vinden dat gewesten voorcongressen organiseren. 63% van de leden weet niet of hun gewest een voorcongres heeft georganiseerd, 79% van de respondenten heeft nooit aan een voorcongres deelgenomen. Een beperkt aantal gewesten organiseert regelmatig voorcongressen. Door het beperkt aantal voorcongressen is er een klein aantal gewesten dat op die wijze komt tot moties of amendementen. In de interviews met de gewestelijk voorzitters blijkt dat de gewesten worstelen met de voorcongressen. Er is nog geen format gevonden dat aan alle wensen voldoet en het vraagt relatief veel capaciteit. Het gewest Noord-Holland is tevreden over hoe het gebruikmaakt van een ledenpanel rond voorcongressen. Een aantal gewesten gaf in de interviews aan geen meerwaarde te zien in het organiseren van voorcongressen. De organisatie van voorcongressen wordt ook ingegeven door de agenda die voorligt voor het congres. Een interessante agenda met de mogelijkheid amendementen in te dienen nodigt meer uit tot het organiseren van een voorcongres. Gewesten kunnen daarbij ook zelf thema's op hun voorcongres agenderen.

ii. Veranderende rol afdelingen bij congressen en politieke ledenraden

Bij de veranderingen in de ledendemocratie en het invoeren van het *one-person-one-vote*-systeem veranderde ook de rol van afdelingen. De afdelingen hadden geen afgevaardigden meer en de gewesten kregen een rol via de voorcongressen. Voor de afdelingen had dat tot gevolg dat er geen afstemming meer hoefde plaats te vinden over de inzet van de afgevaardigde op het congres. Er zijn wel afdelingen die alsnog met elkaar de congresstukken bespreken, om tot meningsvorming te komen. De betrokkenheid van leden bij het congres kan op die manier worden vergroot.

iii. Beschikbaarheid digitale tools voor afdelingen en gewesten

Naast de rol van afdelingen en gewesten bij ledendemocratie op landelijk niveau, vindt een belangrijk deel van ledenbetrokkenheid en ledendemocratie ook plaats op lokaal en regionaal niveau. Bij afdelingen en gewesten wordt nog op beperkte schaal gebruikgemaakt van digitale tools. Alleen voor ledenpeilingen wordt ermee gewerkt, met behulp van het Rode Nest. Een enkele afdeling werkt met de PvdApp voor vragenlijsten. Een aantal afdelingen en gewesten heeft eerder aangegeven gebruik te willen maken van de tools die

op landelijk niveau worden gebruikt. De huidige stemtool voor live stemmen is lastig inzetbaar te maken voor alle afdelingen, vanwege hoge kosten en technische beperkingen. Voor de discussie- en motietool bestaat wel de mogelijkheid die beschikbaar te stellen voor afdelingen en gewesten.

Techniek

- i. Drie platforms op het gebied van ledendemocratie
Bij de ontwikkeling van de online ledendemocratie is gekozen voor drie afzonderlijke platforms om niet afhankelijk te zijn van één aanbieder. In de vragenlijst is uitgebreid gevraagd naar de ervaringen met deze platforms. De beoordelingen van de verschillende stappen en van de gebruikte tools lopen uiteen.
 - a. Ledenkamer: in de vragenlijst is aan gebruikers van de Ledenkamer gevraagd wat hun ervaring daarmee is. Slechts 16% van de respondenten gaf aan gebruiker te zijn van de Ledenkamer. In de Ledenkamer wordt vooral de overzichtelijkheid matig beoordeeld, zoals het kunnen geven van ondersteuningsverklaringen bij moties en amendementen. Ook missen leden discussiemogelijkheden en hebben zij moeite met inloggen.
 - b. Stemlokaal: van het Stemlokaal hebben meer respondenten gebruikgemaakt, namelijk 37%. De functie van het Stemlokaal is vrij helder. Het Stemlokaal brengt moties en amendementen in stemming die meer dan 100 ondersteuningsverklaringen hebben gehaald in de Ledenkamer. Het gebruik van het Stemlokaal wordt positief ervaren. Om het gebruik van het Stemlokaal te stimuleren, zou er nog meer over kunnen worden gecommuniceerd.
 - c. PvdAstemt: ook van PvdAstemt, de applicatie voor stemmingen tijdens een congres of politieke ledenraad, heeft 37% van de respondenten gebruik gemaakt. Deze tool wordt het beste beoordeeld van de drie platforms.

De lage mate waarin leden aangegeven hebben gebruik te maken van de tools, met name van de Ledenkamer, is opvallend en op zichzelf al informatief. Meer informatie over de beoordeling van de platforms staat in het bijgevoegde rapport van het Rode Nest. De tools met een beperkte en overzichtelijke functionaliteit (stemmen voor of tegen en stemmen tijdens een congres of politieke ledenraad) worden duidelijk beter beoordeeld dan het systeem dat wordt gebruikt voor het indienen van moties en amendementen. Ook in het advies van de commissie Ledendemocratie van de Verenigingsraad wordt opgemerkt dat het werken met meerdere platforms het gebruiksgemak niet ten goede komt.

- ii. Platform voor permanente uitwisseling van ideeën en discussie
Naast een beoordeling van de bestaande platforms werd ook gevraagd naar de wenselijkheid van een platform dat altijd gebruikt kan worden en waarop leden onderling ideeën kunnen uitwisselen. 39,8% van de respondenten geeft aan dat ze van dat platform geen gebruik zouden maken. 30,6% zou er wel gebruik van maken en 29,6% weet niet of ze daar gebruik van zouden maken. Op dit punt zijn de leden verdeeld.

Advies

Op basis van bovenstaande evaluatie heeft de WGLD gekeken naar de vragen die het partijbestuur aan hen gesteld heeft in de evaluatieopdracht. Dat leidt tot een aantal concrete adviezen ten aanzien van de huidige stand en de toekomst van de ledendemocratie.

1. One-person-one-vote

De overgang van afgevaardigdendemocratie naar een *one-person-one-vote*-systeem wordt breed gedragen: er zijn geen stemmen om deze verandering terug te draaien. De directe invloed van leden, door stemmen en door het kunnen indienen van moties en amendementen, is een wezenlijk onderdeel van de interne partijdemocratie. Het geeft ook meerwaarde aan het lidmaatschap.

ACTIE

a) Bij het vervangen van de afgevaardigdendemocratie door het *one-person-one-vote*-systeem is ingezet op digitale instrumenten om dit te verwezenlijken. Er is echter ook behoefte aan het faciliteren van ontmoetingen tussen leden. Ledendemocratie behelst meer dan enkel online een mening uiten. Concreet moeten er nieuwe vormen bedacht en georganiseerd worden waar leden elkaar kunnen ontmoeten, kunnen discussiëren en ideeënvorming kan plaatsvinden. Zo wordt vormgegeven aan ontmoetingsdemocratie. Voor die nieuwe vormen kan, onder andere, gedacht worden aan een variant op meet-ups, of bijvoorbeeld ronde-tafel-sessies.

b) Volksvertegenwoordigers moeten op regelmatige basis met leden in gesprek gaan, om zich te voeden met kennis en ideeën van leden, inzicht te bieden in hun visievorming en verantwoording af te leggen. Rondom landelijke volksvertegenwoordigers (TK/EK/EP) moeten bijeenkomsten georganiseerd worden, die gecombineerd kunnen worden met themabijeenkomsten of politieke ledenraden. Ook afdelingen en gewesten worden aangespoord bijeenkomsten met hun volksvertegenwoordigers te organiseren. Hierbij is de opzet om in gesprek te gaan met elkaar, dus niet slechts eenrichtingsverkeer of enkel stemmen, maar juist het stimuleren van het onderling uitwisselen van ideeën. Zo wordt ervoor gezorgd dat Kamerleden de overige leden betrekken in hun visie- en besluitvorming.

c) Niet-leden, partners en maatschappelijke organisaties zijn welkom bij de PvdA en kunnen onder andere een positieve en inspirerende rol spelen bij het ontwikkelen van nieuwe ideeën en inzichten. Invloed uitoefenen op cruciale besluitvormingsprocessen als het vaststellen van kandidatenlijsten en het verkiezingsprogramma blijft echter voorbehouden aan leden. Het betrekken van niet-leden bij de PvdA verdient verdere concretisering, zonder hen formele invloed te geven.

d) Waardeer online en offline activiteiten. Als online en offline activiteiten een relatie tot elkaar hebben, leidt dat tot meer betrokkenheid en verdieping bij fysieke bijeenkomsten en tot een betere opvolging van wat er online besproken wordt. Het combineren van online en offline discussies geeft ook leden die minder aangesloten zijn op de digitale wereld de kans mee te doen. Ledendemocratie is immers ontmoetingsdemocratie: leden moeten elkaar tegenkomen en elkaar gemakkelijk kunnen vinden. Idealiter faciliteren goed functionerende online platforms fysieke bijeenkomsten.

2. Communicatie

Bij veel leden zijn de mogelijkheden om deel te nemen aan de ledendemocratie onvoldoende bekend. Bij de invullers van de vragenlijst, waar gemiddeld al meer betrokken leden aan hebben deelgenomen, waren de online tools, en hun functie, beperkt bekend. Bij de leden die de tools wel gebruiken, bleek het niet altijd duidelijk hoe ze werken. Met heldere uitleg over de werking van platforms, door voorbeeldmoties en online tutorials, kan daar meer informatie over worden gegeven. Ook kan er duidelijker worden gecommuniceerd over bijeenkomsten zoals het congres en de politieke ledenraad. Het is van belang dat voor alle leden duidelijk is wat een bijeenkomst behelst en wat voor rol zij hier

kunnen spelen. Onderdeel van ledendemocratie is dat leden elkaar kunnen aanspreken op verantwoordelijkheden en verwachtingen, daarvoor is ook nodig dat de (constitutionele) verhoudingen tussen de verschillende gremia binnen de partij bekend zijn.

ACTIE

a) Hanteer in de communicatie de juiste termen. Een politieke ledenraad moet als een politieke ledenraad gepresenteerd worden, en niet als een Toekomstlab. Een Toekomstlab dat niet ook een politieke ledenraad is, kan uiteraard wel als Toekomstlab worden gepresenteerd.

b) Verduidelijk in de communicatie de (formele) rol van leden, zodat ook minder actieve leden weten wat hun bijdrage zou kunnen zijn. Daarmee wordt de drempel voor hen verlaagd om op te komen dagen en deel te nemen. Leden moeten zich uitgenodigd voelen om van hun ledenrechten gebruik te maken.

c) Om er zeker van te zijn dat alle leden weten wat hun eigen rol en die van de verschillende gremia binnen de partij is, moeten de constitutionele verhoudingen, waaronder de ledenrechten helder uitgelegd worden. Dit behelst meer dan slechts het publiceren van de statuten op een website. Communiceer actief met afdelingen en gewesten over ledendemocratie.

3. Voorcongressen

Waar bij de leden behoefte bestaat aan voorcongressen, is er bij de gewesten twijfel over het nut ervan en discussie over de beste manier om voorcongressen vorm te geven. De WGLD is een voorstander van het in stand houden van voorcongressen. Het is een goede mogelijkheid om leden met elkaar fysiek een landelijk congres te laten voorbereiden en over de onderwerpen met elkaar in gesprek te gaan. Echter ziet de werkgroep ook de praktische bezwaren van de gewesten. De WGLD adviseert het partijbestuur met de gewesten in overleg te treden over een praktisch uitvoerbaar format voor voorcongressen.

Daarbij is een beperkt aantal regionale voorcongressen in bijvoorbeeld het noorden, oosten, westen en zuiden van het land een goede mogelijkheid om de organisatiedruk bij de gewesten te verminderen. Dit mag echter niet ten koste gaan van de bereikbaarheid van leden voor zo'n fysieke bijeenkomst.

ACTIE

a) Het partijbestuur moet het gesprek aangaan met gewesten om te inventariseren wat zij nodig hebben voor het organiseren van een (regionaal) voorcongres.

b) Een permanente werkgroep Ledendemocratie moet komen tot verdere concretisering van de verhouding tussen moties uit voorcongressen en moties uit de Ledenkamer. Het aantal benodigde ondersteuning bij voorcongressen en in de Ledenkamer moet vergelijkbaar zijn.

4. Bied ondersteuning

Een goede discussie, zowel online als offline, valt of staat bij goede moderatie. Ondersteuning is gewenst bij het opstellen van een motie of amendement of bij het verzinnen van de goede vragen voor een ledenpanel. Daarvoor kunnen vrijwilligers worden ingezet, maar ook op het partijbureau is op dat vlak meer capaciteit noodzakelijk.

ACTIE

a) Zorg voor een vaste medewerker die in dit proces naast professionele ondersteuning aan de vrijwilligers zorg kan dragen voor de voortgang van acties bij de verdere uitvoering van de ledendemocratie.

b) Bij afdelingen en gewesten wordt bekendgemaakt dat leden van het presidium desgewenst ingezet kunnen worden om discussies te modereren.

5. Vraag de leden: ledenpanels

Uit de vragenlijst blijkt dat leden graag via ledenpanels betrokken willen worden, zowel op landelijk alsmede op lokaal en gewestelijk niveau. De werkgroep adviseert daarom een experiment te starten met ledenpanels: het organiseren van een ledenpanel op lokaal, regionaal en/of landelijk niveau om leden regelmatig uit te nodigen hun visie en inzichten te delen. Met name betrokkenheid, ledenbinding en de versterking van democratische processen lijken met dit instrument versterkt te zullen worden, evenals het betrekken van meer jongere leden.

De ledenpanels mogen niet leiden tot formele beslissingen, zoals bij een statutaire ledenraadpleging het geval is; het is immers geen referendum. Ledenpanels kunnen inzicht geven in hoe een onderwerp leeft onder de leden en kunnen leden betrokken houden bij besluitvorming. Vragen in een dergelijk landelijk panel kunnen gesteld worden door het Partijbestuur, de fracties in de Eerste en Tweede Kamer en de fractie in het Europees Parlement, maar ook door landelijke netwerken. Bij lokale ledenpanels kunnen vragen gesteld worden door het afdelingsbestuur, de fractie in de gemeenteraad en werkgroepen. Bij de gewestelijke ledenpanels kunnen vragen gesteld worden door het gewestelijk bestuur, de fractie in de Provinciale Staten of Waterschappen en werkgroepen. Op deze manier gaan onder meer bestuur en fractie in een geregisseerd vraag- en antwoordstramien in gesprek met leden. Het ledenpanel is een voorbeeld van hoe de partij door de wisselwerking tussen leden en bestuurders aan kracht wint. De vragen kunnen gesloten, maar ook meer open en inventariserend van aard zijn.

Het Rode Nest heeft een handige richtlijn opgesteld voor het stellen van vragen bij een ledenpanel. Het Rode Nest kan als bewezen facilitator ingezet worden: het kan workshops organiseren, vrijwilligers opleiden voor het technisch realiseren van ledenpanels en het verzorgen van rapportages en analyses.

Bij het gebruik van ledenpanels zal te allen tijde echter transparant moeten zijn wie de vragen heeft opgesteld en met welke reden. De vragensteller heeft een sturende rol: deze bepaalt de agenda. De uitkomsten van ledenpanels kunnen daarom niet zonder meer als een één-op-één vertaling van de inzichten van leden gezien worden. Om echter wel *vanuit de leden* input te ontvangen, kunnen ledenpanels ook ingezet worden om te inventariseren wat er onder hen leeft en wat zij op bijvoorbeeld een voorcongres of een andere bijeenkomst zouden willen bespreken. Daartoe zou een ledenpanel ter voorbereiding op een voorcongres de hele simpele open vraag kunnen stellen: 'Wat wilt u met partijgenoten bespreken?' of 'Welk onderwerp zou u op de agenda willen hebben?'. Zodoende wordt er gewerkt aan *agendasetting* van onderop. Tot slot moet in een ledenpanel ook gecommuniceerd worden wanneer de bijeenkomst plaatsvindt waarop de resultaten ervan worden besproken.

ACTIE

- a) Experimenteer met ledenpanels op lokaal en regionaal niveau. Het Rode Nest kan hiervoor als facilitator opereren voor begeleiding, workshops en technische uitvoering.
- b) Organiseer jaarlijks landelijke ledenpanels (via de digitale weg) om de leden de mogelijkheid te geven om adviserende/richtinggevende uitspraken te doen over (actuele) politieke thema's. Laat deze ledenpanels gepaard gaan met een fysieke bijeenkomst waarin verdieping, ontmoeting en uitwisseling plaats kan vinden.
- c) Richt ledenpanels zo in dat voor iedereen transparant is wie de vragen heeft opgesteld en met welke reden.
- d) Richt ledenpanels zo in dat *agendasetting* van onderop wordt gefaciliteerd.

6. Investeer en ontwikkel

Voor meer inzet op communicatie en ondersteuning van processen rond ledendemocratie en voor de doorontwikkeling van bestaande platforms en/of de ontwikkeling van nieuwe platforms moet budget worden vrijgemaakt. Zo heeft de WGLD de voorkeur dat alle online activiteiten bij één ontwikkelaar en op één platform worden ondergebracht. Dat vraagt om investeringen.

Het Stemlokaal en PvdAstemt werken goed, op zowel desktop als mobiel. Verdere ontwikkeling en verbetering van de Ledenkamer is nodig. Het is in de huidige vorm ongeschikt als online discussie- en brainstormplatform en niet mobiel toegankelijk. Het opzetten van een brainstormplatform dient eerst in een experiment nader gedefinieerd te worden. Ook is het van groot belang dat dit, net zoals in het vervolg elk ICT-systeem, voor het in productie nemen eerst goed getest moet gaan worden. Bij de ontwikkeling van nieuwe systemen dient structureel met prototypen en testen te worden gewerkt.

ACTIE

- a) De op te richten permanente WGLD maakt een begroting van geraamde kosten die nodig zijn voor het verwezenlijken van de actiepunten in dit advies. Er wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele kosten. Deze uitwerking wordt voorgelegd aan het partijbestuur.
- b) Er wordt een lijst opgesteld met verbeterpunten voor de Ledenkamer en waar mogelijk worden die uitgevoerd.
- c) Experimenteer met een online discussie- en brainstormplatform. Welke eisen voor een goed functioneren moeten hieraan gesteld worden?
- d) Onderzoek de mogelijkheden om op lokaal en regionaal niveau op afstand te stemmen.

7. Presidium als bewaker van de ledendemocratie

Het presidium is bij uitstek geschikt om de rol van bewaker van de ledendemocratie te vervullen. Bij de uitvoering zullen betrokkenen zoals Het Rode Nest en de commissie Ledendemocratie van de Verenigingsraad een klankbordfunctie kunnen vervullen. Andere collectieven binnen de partij zijn van harte welkom om, indien gewenst, hun bereidheid om op enigerlei wijze ondersteuning te bieden aan het presidium kenbaar te maken.

ACTIE

- a) Er wordt een permanente werkgroep Ledendemocratie ingesteld die onder de taakstelling van het presidium valt. Samen met het presidium, en in overleg met het partijbestuur, wordt een werkprotocol opgesteld waarin gespecificeerd wordt wat de taken van de permanente werkgroep zijn. In die permanente werkgroep Ledendemocratie is het partijbestuur vertegenwoordigd met één lid.

8. Het motievolgsysteem

Het motievolgsysteem dient vernieuwd te worden om de leden (beter) inzicht te geven in de voortgang en opvolging van de moties.

ACTIE

- a) Het presidium wordt verzocht als procesbewaker te bezien of er op een andere wijze inzicht gegeven kan worden in de voortgang en opvolging van moties.

Lijst van bijlagen

- Rapport commissie Noten
- Resolutie Ledendemocratie
- Uitkomsten vragenlijst leden en analyse Rode nest
- Aanbevelingen Rode Nest
- Rapport van de commissie strategie en ledendemocratie van de Verenigingsraad 'Ledendemocratie in de 21ste eeuw'
- Lijst geïnterviewden

Lijst geïnterviewden

- Bert Blase, voormalig voorzitter presidium
- Han Noten, voormalig voorzitter commissie Ledendemocratie
- Dennis Bouwman, lid presidium en voormalig lid werkgroep Ledendemocratie
- Mariëtte Hamer, voormalig partijvoorzitter
- Hayte de Jong, voormalig adviseur fractievoorzitter en partijvoorzitter
- Ruud Koole, voormalig partijvoorzitter
- Margot Kraneveld, voormalig lid presidium
- Hans Spekman, voormalig partijvoorzitter
- Marnix Norder, voormalig voorzitter presidium
- Gewestelijk voorzitters (per mail)